

פרישמן על „מבקרים מומחים ושאינם מומחים”

סוקולוב על „פגישתו הראשונה עם הרצל בקונגרס הציוני הראשון”

המאירי על „בית מקדשה השלווה” * ברש על חיילים תורכים רעבים

פתיח

נכסי רוח

בעשור השנים האחרון ישנו רק שתי סדרות ספרים הרואות אור מעבר לשוקי לים המזרחיים הכספיים, לטובת שיקולי הרוח של התרבות הישראלית. שתי הסדרות הן סידרת ספרי תרמיל, הרואה אור עליידי קצין חינוך ראשי בצה"ל ובעריכת המשורר ישראל אר. הסידרה השניה היא סידרת מיבחר ספרותנו לעם, הרואה אור בהוצאת יחדיו (הוצאה לאור של איחוד מוציא לאור בישראל). בעוד שהספרים של סידרת תרמיל מופצים בדוכני שק"ם ברחבי הארץ, ספרי מיבחר ספרותנו לעם ידועים רק למתימספר, למרות שהם מכילים מנכסי הרוח של הספרות, השירה והמסה העבריים במאה העשרים.

ספרי מיבחר ספרותנו לעם מקיפים כמה עשרות ספרים, כאשר לכל ספר מצורפת הקדמה של חוקרי-ספרות שהתמחה בנושא. בין ספרי הסידרה בולטים ספריהם של: דוד פרישמן, אורי ניסן גנן, סוף יהודה קרני, גרשון שופמן, דאה גולדברג, חיים זנפקי, יהודה בורלא, יעקב קצקין, יצחק שנהר, אהרן דריאנוב, אלישבע, אברהם שדננסקי ועוד אחרים. לכמה מספרי מיבחר ספרותנו לעם מוקדשים טורי נמר של נייר:

פרישמן

סופר אחד

דוד פרישמן (1859—1922), מוכר יותר כמספר וכמתרגם (בעיקר בשל תרגומו לכה אמר זאראטוסטרה מאת פרידריך ניטשה). בקובץ דוד פרישמן — ילקוט מסות מתגלה פרישמן המבקר כשנוגע וקטלן. בדברי המבוא לקובץ, שחיבר שלום קרמר, מובאים תולדות חייו של פרישמן, השקפת-עולמו — הנעה בין רומאנטיזם לנאטורליזם — כהנהגתו את הליריקה, ודעותיו על אמנות ומוסר.

אחד ממאמרי-המפתח של דוד פרישמן מן הוא מבקרים מומחים ושאינם מומחים. הוא פותח בשלילת ההנהגה הקובעת: „ריב הרצוניות על ספרים — אימון היא הקינאה.” פרישמן בוחן במאמרו את כלי-הביקורת, את כוחם של המבקרים, והשקפת עולמו, „יותר מיב לז המבקר, וגם יאריך להיות רענו בעבודתו, אם הדברים שהוא כותב על הספרים יהיו חשיבים בעיני הרבה יותר מן הספרים בעצמם, ואם סינגנון היפה אשר לו בעצמי, יתחמתי ויגמלוהו תחת כל הספרים. גות הסינגנון אשר לאחרים. אשרי המבקר אשר בעצמו הוא אמן של פליטוניזם מבטן ומלידה ואשר כל תימה אינה בעיניו אלא גזוטרדה, כבדו לקלוע על גבה את מקלעת הערותיו המחודדת והמחויב כמות, כמו מבשיל-אמן זה היודע לתת טעם יפה גם לעיר שה פדל מבשיל, עליידי מה שיוספי עליו רוטב חרף של

* דוד פרישמן — ילקוט מסות; ליקט והקדים שלום קרמר; הוצאת יחדיו; 221 עמודים (כריכה רכה).

סממנים. זהו הכלל: אם הספר מכיל לידו שיעמם, אז מן הנחץ הוא, כי לכלי הפחות הרצוניה תהא נויטבת את הלכ...” פרישמן, בעטו החדה, בוחן במסה מליץ אחד מני אלף את ביקורתו של „ליליינבלום על שירת י"ל גירדון. בקטע נוסף, שכותלתו מיכתבים על דבר הספרות, משלב פרישמן חוויות אישיות

דוד פרישמן
לפשוט סטרטוטי-הנייר מביאליץ

נופיות, עם פירוט של ראיית עולם ספרי רותית, ובעיקר את השקפת-עולמו על המתרחש בספרות העברית בומנו, „העוד תזכרי, ידידתי, את המראה בהיות אבי רהם עומד לפני האלודים ומבקש מלפניו רחמים על סדום ועמורה? — אזלי יש חמישים צדיקים בתוך הספרות? אם אמצא חמישים צדיקים תשאתי לכל ה" ספרות בעברית? אזלי יחסרון חמישה מן החמישים? לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמישה? אזלי יבצאני שם ארבעים? לא אעשה בעבור הארבעים? אזלי שלחשים? אזלי עשרים? אזלי עשרה? — הוי אלה, אלה, הן אין לך אף אחד! כספרותנו היפה אין גם אף סופר אחד, אשר נוכל להגיד עליה, כי היא זה, ואשר נוכל לשאת בעבורה את כל הספרות...”

כזה היה גם דוד פרישמן המסאי, שמסותיו נשכחו. ופרישמן הסופר, שי סיפוריו המעולים נשכחו. וגם פרישמן המתרגם, שהמבינים הידועים עדיין מעריצים את תירגומו לכה אמר זאראטוסטרה של ניטשה, שהפך לספרי-קודש של האות והלשון העבריים.

ברדיצ'בסקי

מרים

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי (1865—1921) הוא מגדולי הספרות העברית החי דשה, ומחשובי המורדים בניוון הדתי קלריקאלי שפשה ביהדות מאו ראשית תקופת ההשכלה ועד היום. הרומן רחבי היריעה החשוב ביותר של ברדיצ'בסקי הוא מרים. שכותרת-המישנה שלו היא רומאן מחיי שתי עיירות.

* מיכה יוסף ברדיצ'בסקי — מרים; הקדים מובא: דן מירון; הוצאת יחדיו; 298 עמודים (כריכה רכה).

הסופר י"ל ברנר ראה את ברדיצ'בסקי כסופר, שהעניק דחיפה לספרותנו והוציאה למרחב, והוא כינה את סינגנון כתיבתו ספרות התרשמות של הברוד העברי. מרים הוא חשבוננו של הסופר עם היהדות על כל מסורותיה ותוררי תיה, במיבנה של רומן-מודרני, למתדי רין, שבמהלכו הזמן והמקום אינם קבוי עים ועומדים.

מרים הוא בכחינת השבת דמות האשה במלואה אל הספרות. מרים, ילדותה, חבי רותיה, עזיבתה את העיירה ואת הוריה, שבתם נשרף ומעמדם ירד, ויציאתה אל העיר הגדולה, אופן התבגרותה, פרקי אהבתה, מחלתה, שאותם מעלה ברדיצ'בסקי בעט מהרגישות שהיו בספרות העברית, עט שאותה כינה לפני כמה שנים הסופר פילחם שדה: „משפט אחד מתוך סיפורי מפריע 90 קילו של הספרי רות הישראלית העכשווית...”

הרומן מרים, למרות שהמילה „תם” מופיעה בסופו, הוא בכחינת סימפוזיה

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי
90 קילו של הספרות העכשווית

בלתי-גמורה של סופר מעולה ברמה בינלאומית, שמומלץ לקרוא בריזמנו להתר אמצ' ולשקוע לתוכה.

סוקולוב

חידת הקסם

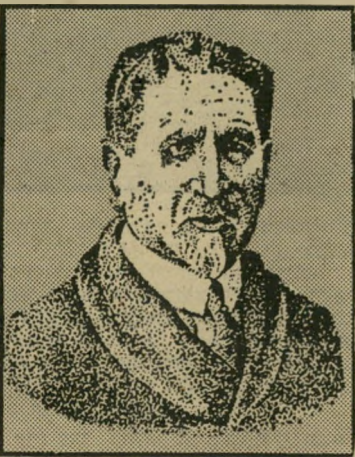
נחום סוקולוב (1859—1936) — עתיר נאי, מחבר מסות, סופר, מדינאי ונשיא ההסתדרות הציונית (1931—1935). כתיבתו של סוקולוב מצויינת בעושר בלתי רגיל בכל רבדי הלשון העברית לזורר תיה. בקובץ נחום סוקולוב — ילקוט מסות, מובא רק קצה קצהו של קרחון המילים, שאותו חיבר סוקולוב בחייו, ובו 5 מסות משלו: אליעזר בן-יהודה, הברון בנימין (אדמונד) די רוטשילד, הקונגרס הציוני הראשון, אגדת בלגיה ומלכה המת

* נחום סוקולוב — ילקוט ומסות; מובא, הסברים וביבליוגרפיה: נצל קר טל; הוצאת יחדיו; 142 עמודים (כריכה רכה).

והתוכל ארץ-ישראל לפתור את שאלת היהודים? לראייה לקצה קרחון זה, מן הראוי לצטט את ביאליק, שאמר על כתיבתו של סוקולוב: „אילו נמצא מי שיתאוו לאסוף את כתבי סוקולוב, מאי מרי, מפותיו, פליטוניז, רשמי משעיה, מחקריו, ספריו וכו' וכו' ולהביאם למקום אחד, עליו להכין שלוש מאות גמלים...” אליעזר בן-יהודה הוא מסע אל הלשון העברית באמצעות אליעזר בן-יהודה כמביא האתגר הגדול ביותר שלה. סוקולוב מגדיר את בן-יהודה לעומת סופרים אחרים: „הוא התעקש לקרוא כל דבר כשמו בדיק, וכאשר לא מצא מילה, המציא אותה. הוא הציב לו למטרה לכי טוב בעברית כמו שהיו הסופרים כותבים משעה זו, אילו דיברו בה...”

הברון בנימין (אדמונד) די רוטשילד הוא שיריהלל למייצב המושבות בארץ-ישראל. אחת מהשורות המרגשות במסה זאת היא הקביעה על גורל עם ישראל. בנוסח: „זה סוד רוח העם העתיק וזה משפטו כל הימים, ללכת בעניינם עזרי מות אל התהום הנראה, ולברוא את משיחיו רק באחרון רגעו, כשארית אונן, עת רגליו כבר עומדות על עברי פי פחת, והחרב החדה כבר מונחת על צווארו, אבל טרם תכבה הגחלת האחרונה, והיא הכוראת והיוצרת את מדליקיה ואת משיחיה...” תיאור, שדומה כי הוא הולם גם את המציאות הנוכחית שאליה נקלעה ישראל בשנים האחרונות.

תערובת מרתקת של חוויות פרטיות, עם חוויה ציבורית מרגשת, מעלה סוקולוב במסתו הקונגרס הציוני הראשון, בה הוא מתאר את ציונותו שקדמה ל"הרצל, ואת המהפך שחווה-המדינה הביא למחשבה הציונית. את פגישתו הראשונה בהרצל הוא מתאר: „הרישם הראשון

נחום סוקולוב
שלוש מאות גמלים לשאת כתיבתו

אשר עשה עלי היה של איש בעל מנין יפים רציניים וחשובים המענים את הכתיבת הליפות, רגע כשיחה חיה ומשנהו בעמקות המחשבה. דרכו להביט ישר, לנוכח פני איש שיחתו, במבטו החודר מבט הנשר, בעניינים מקסימיות כפיפיו וכעיו פליטוניז...”

סוקולוב טובע בתיאורו את הרצל את הכותרת חידת הקסם, ואף מנסה לפענח את החידה. הוא מעמיד את הציונות של הרצל מול ראשית ניצני הלאומנות היהודית, ומנסה להעמיד במסתו מציבה לזרי רות הבאים, על אחד מהרגעים החשובים של תולדות העם היהודי לדורותיו, הקונגרס הציוני הראשון. הוא עושה זאת